

BİR HUKUKSUZLUK SÜRECİ OLARAK TUTUKLU ÖĞRENCİLER SORUNU

Merve Esen*

Özet

Cihan Kırmızıgül, Azime Şahin, Emine Akman yüzlerce tutuklu öğrenciden medyaya yansıyan birkaç isim. Adalet Bakanlığı'nın 2012 yılı açıklamasına göre 2824 tutuklu öğrenci bulunuyor. Bu sayının 800'den fazlasını örgüt üyeliği sebebiyle tutuklanan öğrenciler oluşturuyor. Hakkında disiplin soruşturması açılan ve okuldan uzaklaştırılan binlerce öğrenci mevcut.

Ulus devletin "iç düşman" kategorisine giren öğrenci ve gençlik gruplarının, çoğunlukla resmi ideolojinin iç tehdit olarak gördüğü, iktidarın meşruiyetini sarsabilir nitelikteki düşünce akımları ve aidiyet gruplarından kişilerden oluşmaktadır. İktidarın meşruiyetini sağlayacağı kitle üzerinde, toplumsal muhalefeti sindirme çabasının bir boyutunun da tutuklu öğrenciler meselesiyle ilgilidir. Bu yönüyle muhalif öğrenci ve gençlik gruplarının iktidar tarafından marjinalize edilen sosyal gruplar olup, diğer yandan bu meseleyi protesto eden bir mücadele içinde olmaları, büyük bir kesişim kümesi içinde olduklarını göstermekte. Biz bu noktada, iktidarın kontrol ağının en güçlü aynının, öğrenci hareketi olduğunu ve tutuklu öğrenciler sorununun da bu bağlamda düşman ceza hukuku kapsamında değerlendirilebileceğini düşünüyoruz.

Tutuklu öğrenciler meselesinin, toplumsal muhalefet ve gençlik politikaları ile birlikte ele alınıp, temel insan haklarının ve usul kurallarının askıya alınarak işletildiği bu süreçte, kanunun muğlak yorumlanması ve hukukun araçsallaştırılmasının somut örneklerini, pozitif metinler, basın arşivi ve yargı kararları eşliğinde inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: tutuklu öğrenciler, ifade özgürlüğü, gençlik, üniversite, iktidar

*Merve Esen-Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Lisans öğrencisi

GİRİŞ

Tutuklu öğrenciler meselesi üzerine yazılan bir hukuki tebliğ, öncelikle neye hukuk denildiği sorusunun cevabını içermelidir. Yargı mekanizması ve meşru yaptırım gücü olan, teşkilatlı bir organizasyon ile, ideali toplumsal barışı korumak ve nihai amacı adaleti tesis etmek olan yapının farklılığı, tanımsal bir ayırımdan ziyade uygulamada da kendisini göstermektedir. Bizim ele aldığımız hukuka aykırılıkta, usul kurallarına aykırılıktan hareketle birinci tanımın ihlali ele alınmakta olup, bu çerçeve içinde çalışmanın, ikinci tanımın ideal nokta olduğu gerçeğinden sapmaması gerekir. Çünkü bu sorunu mevcut hukuk sistemi içinde değerlendirmek ve icraatların buna uygunluğunu denetmek, sorunun sadece bir usul hatası olarak algılanması yanlısına yol açabilir. Oysa ki meselenin esası siyasidir. Temeli ulus devletin kurucu iktidar ile başlattığı, iktidarın resmi söylemi ve bunun dışındakiler ayırımına dayalı olarak uygulanan hukuka ve buna bağlı muamelelere dayanmaktadır. Burada iktidar, yapay şekilde tesis edilmiş düzeni muhafaza etme aracı olarak hukuk sistemini kullanmaktadır. Cumhuriyet tarihindeki bir çok kolektif cezalandırmadan gelen bir iktidar alışkanlığı olarak, hukuku siyaseten kontrol amacıyla araçsallaştırma eğiliminin bugüne yansması olarak bu sorunu okumak daha doğru olacaktır. Her ne kadar hukuk sisteminin, ihlal edilen normların yaptırımı değil bizzat normların kendisinden kaynaklanan sorunları doğurduğu kabulü ile gitsek de, bu sistemin içerdiği usul normları da askıya alınmaktadır. Bu da hukuk devleti ilkesi ile çelişmektedir.

Mevcut normlar haksız yargılamanın bizzat sebebi ve aracıdır. Bunların başında TMK'nın muğlak yoruma elverişli olması ve CMK'da ön görülen uzun tutukluluk süreleridir. Devletin terör tanımlaması ve buna dahil ettiği fakat yaşamsal alan içinde değeri olan deliller, yargılamaların insan yaşamına zarar verir nitelikte olduğunu göstermektedir.

Hukuka aykırı deliller

Tutuklu öğrenciler sorununun görünen yüzünde en fazla dikkat çeken husus, deliller konusudur. Bir delilin ceza yargılaması normuna ve özel bir norm yoksa ceza yargılaması hukuku dışında kalan diğer bir norma, ihlalin önem ve derecesi ne olursa olsun aykırı davranılmak ya da bu normların kapsam veya amaçlarının dışına çıkmak suretiyle elde edilen deliller, hukuka aykırı delillerdir.¹

Konunun medyaya yansıyan boyutu da, kamusal alanda bireylerin rahatlıkla erişebileceği, kullanabileceği ve içinde olabileceği yapı veya organizasyonların, bir ceza davasında suç delili olarak kabul edilmesidir. Birçok üniversitenin kütüphanesinde ve kitapçıda bulunan, Mehmet Uzun, Abdullah Öcalan ve İsmail Beşikçi kitaplarının, sarı kırmızı yeşil renkte olması sebebiyle kullanılan giyim ürünlerinin ve hatta aynı renkleri taşıyan ters lalenin, haritaların, Özgür gündem, Azadiya Welad gazetelerinin vb. unsurların suç delili kabul edildiğini görüyoruz. Son dönem yargılamalarında sadece tutuklu öğrenci eylemlerinde değil, benzer şekilde örgüt üyeliğinden yargılanan kişilerin iddianamelerinde de popüler suç delilleri olarak Beritan filmi, sarı kırmızı yeşil renkli objeler ve 8 mart,1 mayıs vb. günlerdeki eylemlere katılmak olduğunu görüyoruz.

¹ Ersan Şen- Türk Ceza Yargılaması Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, Beta 1998

Resmi tatil ilan edilen 1 Mayıs toplantıları olmak üzere yasal eylem ve toplantılara katılıyor olmanın, yasal derneklere üyelik ve hakkında toplama kararı çıkarılmamış yasal yayınların dağıtıcısı ve okuyucusu olmak gibi birçok obje ve durumun suç delili olarak kabul edilmesinin CMK md. 217/2'ye aykırı olduğu söylenebilir². Ceza hukukunda, devletin suç olarak kategorize ettiği eylem ya da durumun belirlenmesinde, açıkça kurucu iktidardan yana taraf olunmaktadır. Bunun delil kabul edilen unsurlara da yansıtılmasında, yargıcın bir objeyi suç ile ilişkilendirmede kanunun kendisine verdiği genişliği, hukuki değil siyasi içtihat ve objeye kendisinin yüklediği değer ile belirlendiğini görüyoruz. Bir objenin rengine ve çoğunlukla kim tarafından kullanıldığına göre suç delili kabul edilmesi, hukukun muğlak bir yorum aracına çevirmektedir. Çoğunlukla suç işleyen kişinin, yine çoğunlukla aynı renkleri taşıdığı veya aynı kitapları okuduğu ön yargısından/ön bilgisinden yola çıkan yargıç, önüne gelen yeni olayda bu algıyla hareket edip, açıkça olasılık üzerinden hükme etki edecek şekilde kanaat getirmektedir.

İktidar boyutu

Yukarıda da değindiğimiz gibi meseleyi siyasi nitelikte kılan, hukuki yorumun siyasal saiklerle yapılması ve sonucun buna göre uyarlanmasıdır. Sadece tutuklu öğrenciler meselesinde değil, son birkaç yılda gelişen toplumsal muhalefette aynı usul üzerinden, yasal toplantı ve organizasyonların terör kapsamında değerlendirilip, aynı şekilde uzun tutukluluk süreleri ve hukuka aykırı deliller kullanılmaktadır.

İktidarın soruna yaklaşımı kamuoyunu tatmin edici düzeyde değildir. Örneğin Veli Ağbaba'nın meclise verdiği soru önergesinde öğrencilerin hukuka aykırı bir şekilde tutuklandığı, bunun da en somut örneğinin poşi takmanın suç kabul edilmesi ifadesi üzerine, verilen önerenin aleyhine görüş bildiren iktidar partisi vekili Bülent Turan, asıl suçun poşi takmak değil, silahlı örgüt üyeliği olduğunu söylemişti ve böylece poşinin bir suç delili olarak kabul ediliyor olmasını geçiştirmişti. Sorunun anayasa ile çözüleceğini söylemişti.³

Önerenin konuşulduğu ilerleyen dakikalarda Bülent Turan'ın tutuklu öğrencilerle ilgili verilen bu önerenin samimi olmadığı yönündeki ifadesi, esasında iktidar partisinin, bu meselede hareket ettiği temel saikleri de ortaya dökmektedir. Turan, bu soru önergesini verenler samimi olsaydı, öğrencilerin katkısı sebebiyle mağdur olmaması için veya zamanında açılan ikna odaları için soru önergesi verilebilirdi, diyerek yanıt vermiştir. Geçmişte yaşanan mağduriyetler ile, yeni fakat farklı konudaki mağduriyetlerin yarıştırılması temelinde, burada görülen rövanş algısı, meselenin gerçekten de hukuki değil, siyasi boyutta olduğuna işaret etmektedir.

Tutukluluk süresinin uzunluğu başlı başına bir cezalandırmadır

Türkiye mevzuatında tutukluluk süresi CMK m.102/2'ye göre 2 yıl ve artırılarak 3 yıl olup, özel yetkili mahkemeler ile toplam 10 yılı bulmaktadır. Tutuklama

² “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türü delille ispat edilebilir.”

³ <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b063m.htm>

müessesesinin temelinde sanığın hüküm giyene kadar kaçma tehlikesini önlemek ve nihai hükme kadar koruma altına almak olduğu düşünüldüğünde, yargı sürecinin uzunluğu, tutukluluk süresini doğrudan etkilemektedir. Bir çok insan hakları örgütünün ve uluslar arası hukuk organizasyonlarının Türkiye’yi hak ihlalleri konusunda fazlaca eleştirdiği konu, tutukluluk sürelerinin çok uzun olmasıdır. Uzun tutukluluk süresi, sanığın masumiyet karinesini yok saymakta ve hayattan tecrit edilip, yargılama yapılmaksızın cezalandırılmasına sebep olmaktadır.

Bu uygulamanın somut karşılığının yargı aktörlerince iyi biliniyor olması da, mevcut hukuk düzeninde usulsüzlük olarak kabul edilebilecek uygulamalar ile başlatılan yargı sürecinin çoğunlukla beraatla sonuçlanacak olması sebebiyle, cezalandırmanın tutukluluk sürecinde gerçekleştirilmesi amacı mevcuttur. Bir çok tutuklu öğrenci yargılamasında görülmektedir ki, savcılar iddianameleri geç hazırlamakta, kovuşturma geç başlatılmaktadır. Aylar, hatta yıllar süren tutukluluk süreci sonunda kişilerin hüküm giymediği görülmektedir. Bunun siyasi eğilimli öğrencilere bir toplu muamele olarak uygulanması, tutukluluk müessesesinin cezalandırma için amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Her ne kadar resmi ideoloji ile beslenmiş mevcut hukuk sisteminin kendi suçlusunu yarattığı gerçeği ile hareket etsek de, bu sistemin de ihlali ile iktidarın silahı olarak yargı mekanizması kullanılmaktadır.

Gençlik politikaları ve toplumun kontrolü

Tutuklu öğrenci meselesinin tesir ettiği en büyük alan da gençlik politikaları üzerindedir. Hemen her üniversitede basit ve meşru eylemler sebebiyle öğrenim hayatı sonlanan öğrencilerin, etraflarına etki ettiği ve genel anlamda gençlerin politize olmasının *başa bela açan bir eylem* olduğu intibası yaygınlaşmaktadır. Böylelikle üniversitelerdeki örgütlenmeler içlerine kapanmakta ve marjinalize olmaya itilmektedir. 1980 askeri darbesi sonrası apolitikleştirilen üniversite kurumları ve öğrenci siyasetinin bu durumu esasında tam da politik bir amaç ile bu duruma getirilmiştir. *Standart, streril ve apolitik* öğrenci okulunu kolaylıkla bitirmekte ve ebeveynlerinden ya da etrafından bu anlamda baskı görmemekte, ileride kendine kuracağı gelecek daha güvenli olma ihtimalini taşımaktadır. Bunun karşısında toplumsal muhalefete katılan örgütlü veya örgütsüz öğrencilerin, sadece Deniz Gezmiş’in ölüm yıldönümünde yapılan anmalara ya da 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinliklerine katılmaları dahi, sistem tarafından ötekileştirilmelerine sebep olmaktadır. Örneğin öldürülen arkadaşları için protesto gösterisi yapan Dicle üniversitesi öğrencileri, bu gösterinin ardından terör örgütü üyeliği sebebiyle tutuklanmıştı, haklarında 20-30 yıla varan cezalar istenmişti.⁴ Benzer şekilde adliye önü destek katılımları ve iktidar karşıtı yürüyüşlere katılan, toplumsal dayanışma organizasyonlarına katılan kişilerin tutuklandığı göz önüne alındığında, iktidarın meşruiyet alanın sarsan organizasyonlar, her ne kadar yasal da olsa, cumhuriyet savcılarının gözünde tutukluluk sebebi olarak algılanmaktadır. Özellikle CMK 135 ve devamında öngörüldüğü üzere, suç şüphesi üzerine kişinin her şekilde dinlenebiliyor olması ve böyle bir uygulamanın bilinirliği, yargı

⁴ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/120622-dicle-universiteli-tutuklu-genclerden-mektup-var>

tutanaklarında görüldüğü üzere telefon görüşmeleri, sokak eylemleri ve hatta piknik organizasyonlarında dahi kişilerin güvenlik mensuplarınca eylemlerinin takip edilip konuşmalarının dinleniyor olması, kişi üzerinde denetim sağlamak ve böylece iktidar kişiyi her alanında takip edebilmektedir.

Medyadan bir diğer çarpıcı örnek, Roman çalıştayında parasız eğitim için pankart açan öğrencilerin terör örgütü üyeliği ile suçlanıp, toplam 8 yıl ile cezalandırılmasından bir süre sonra, aynı ifadenin bizzat başbakan tarafından kullanılıp harç paralarının 2012-2013 eğitim öğretim döneminden itibaren kaldırılmış* olmasıdır. Buradaki öğrenci cezalandırmasının salt ifade edilen harç bedeli şikayetinden değil iktidara muhalefetten kaynaklandığını görmek gerekiyor. Çünkü pankart ile ifade edilen eylemi istemek ve savunmak suç teşkil etmemekte olup, bizzat başbakan tarafından icraata geçirilen bir eylemdir.

Düşman Ceza Hukuku

Sendikal örgütlenmelerin sokak eylemleri başta olmak üzere, Hopa davası ve KESK davası gibi birçok süreçten bilindiği gibi, mesele tutuklu öğrenciler özelinde değil, muhalif gruplara yönelik bütüncül bir siyasetin hukuka aksettirilen tarafıdır. Bu durum Alman ceza hukukçusu Günther Jacops'un düşman ceza hukuku kavramına eğilmemizi gerektirmektedir. Jacops, bu hukukun uygulandığı ortamda, vatandaşın ve düşman olarak algılanan vatandaşın ayrı hukuka tabi tutulduğunu belirlemiştir. Buna göre, hüküm giydikten sonra topluma kazandırılabilir kişiye verilecek cezanın niceliği ve niteliği farklı iken, topluma hiçbir şekilde kazandırılmayacak, tamamen sistem dışı görülen kişiye uygulanacak hukuk farklıdır, ona düşman hukuku uygulanacaktır. Bu durumda iletişimin yerini *hızlıca tehlikeyi önleme çabası* alacaktır.

Düşmanın kim olduğunu polis belirleyeceği için, uygulanacak hukukun ilk adımında polis teşkilatının önemli bir yeri vardır.⁵ Bu durumda polis teşkilatının doğrudan doğruya merkezi yönetimle bağlantılı olması normaldir.

Bizim konumuzda, vatandaş olup düşman hukukuna tabii tutulan kesim, marjinal örgüt üyesi öğrenciler yer almaktadır. TMK'nın, TCK'nın muğlak yorum ve uygulaması, esasında yukarıda değindiğimiz gibi hukuksuzluk değil, bizzat hukukun kendisi olarak görünüyor. Çünkü temelden hakimlik teminatından yoksun yargıçların iktidarın yürüttüğü politikaya uyumlu şekilde hukuk süreci yürütmesi ve buna göre karar vermesi, mevcut hukukun kendilerine verdiği imkan sayesinde.

Düşman olarak ayrı bir hukuk sürecine tabi tutulan vatandaşın, özel bir mahkemede, özel kanunlarla yargılanıyor olması ve vatandaştan farklı bir hükme tabi olmasının, bizim meselemizdeki karşılığı, özel yetkili mahkemeler⁶ ve f tipi cezaevlerinde kendisini göstermektedir. Jacops'a göre Terörle Mücadele

* kısmi olarak

⁵ Denizler Şanlı- "Düşman Ceza Hukuku" ve Türkiye

⁶ 3. yargı paketi ile özel yetkili mahkemelerin yetki alanı değiştirilmiştir.

Kanunu'nun ayrı terimlerle isimlendirilmesi bile başlı başına, mücadele edilen kişilerin vatandaş olarak görülmediğinin göstergesidir.⁷

Savcı jargonu

Buna bağlı olarak iddianamelerde görebileceğimiz özel bir jargon, savcılar arasında ortak bir dil gibi geçerlidir.

Kürt öğrencilerin davalarında görülmektedir ki, isnat edilen suçlara geçmeden önce, ilişkilendirilen örgütün tarihçesiyle ilgili uzun bilgi verilmektedir. Buradan, örgütün gençlik yapılanmasının ne kadar tehlike barındırdığı anlatılmaktadır.

Buna göre içinde barış, özgürlük, gerilla, Kürdistan kelimesi geçen slogan şarkı ya da herhangi bir metin kolaylıkla suç delili olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca savcıların suç içerikli bir olaydan bahsedildiğinde Kürt kelimesini kullanırken, *normal* anlamında kullanacağı Kürt kelimesi için “doğu kökenli” öbeğini tercih ettiği göze çarpmaktadır.

Şehit ve daha “nezih” bir tabir olarak “ölü ele geçirilme” tabirleri, hangi kesim için kullanılacağına göre suç delili teşkil edebilmektedir. Örneğin bir çok iddianamede “şehit namırın” sloganı, terör örgütü lehine slogan kabul edilmektedir. Burada lafzi yorum yapılmamakta, bizzat muhteviyata bakılmaktadır. Benzer yargı süreçleri sonucu tutuklu kişiler için mahkeme içinde slogan atan kişilerin tutuklu kişiler için “tutsak” kelimesini kullanması da, gerekçelendirilmeksizin eleştiri konusu edilmektedir.

SONUÇ

Çoğunlukla kamu düzenini ulus-devlet bozar. Yapay ve standart bir millet ve buna bağlı vatandaş, devlet nezdinde birey olmaktan çok tebaa olarak görülür. Burada anayasa ile çizilen ve yasalar ile detayları ve sınırları belirtilen yaşam alanının, ihlali çoğu zaman bireyin kendisi gibi yaşama güdüsüne dayansa da, ulus devletin öngöremediği bir alanda ya da kendisinin çevrelediği bir standart dışına çıktığında yönetim, yargı ve yürütme aracı ile devreye girecektir. Eğer tehlike, bireysellikten çıkıp kolektif bir alana yayılacaksa, buna orantılı olarak verilecek ceza, kuruluştan gelen hukuk mekanizmasına uygun şekilde ve çoğu zaman topluca, olasılık üzerinden verilecektir. Tutuklu öğrenci meselesi ile gündeme gelen, devlet nezdinde makbul olmayan eylem, atkı, kitap vb. unsurlar ile popülerleşen bu konu, esasında ulus devletin öngördüğü yaşam stilinin dışına çıkma tehlikesini yarattığı için yargı mekanizması devreye girmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sorunu mevcut sistem içinde hukuka uygun olup olmadığı yönünde incelerken, araç olan hukuk sisteminin aynı zamanda sebep de olduğu gerçeğini gözden kaçırmamız gerekir. Burada belli bir süre araç ve sebep olan hukuk sisteminin, toplumun çoğunluğunu etkileyen ve açıkça hakimlik teminatından yoksun şekilde çalışan yargıçların iktidarın siyasi emelleri doğrultusunda süreci yönettiği gerçeğinin kesinlik kazanması, zamanla yargı mekanizmasının işlevsizleşmesine ve böylece halk nezdinde meşruiyetini yitireceğine işaret eder. Bu durumda alternatif hukuk arayışları çıkacaktır ki, bugün yargılanmakta olan, bizim tutuklu öğrenciler özelinde ele aldığımız ulus devletin iç düşman grubu, mevcut sistemde kendisi için adalet tesis edilmediğini görmüş, bu şekilde yeni bir örgütlenme modeli ile adalet arayışına girmiş ve tam da bu yüzden yargı sürecine özne olmuştur.

⁷ <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2008-57-04/AUHF-2008-57-04-temel.pdf>

Ele aldığımız tutuklu öğrenci meselesi, hukuku iktidarın baskı aracı olarak araçsallaştırmanın en görünen örneklerinden biridir. Fakat benzer şekilde bir çok kesim, usulsüz delillerle cezalandırılıp uzun tutukluluk süreleri ile cezalandırılmaktadır. Burada varılması gereken önemli sonuçlardan birisi, iktidarın meşruiyet kaybını durdurma çabasının şiddet ile görünür hale geldiğidir. Gençlik örgütlenmeleri ve üniversitelerin politize olması, iktidarın kontrol mekanizmasının dışına çıkmakta ve bu durum meşruiyeti korumayı zorlaştırmaktadır. Sorunu sadece öğrenci hareketi ile değil, ifade özgürlüğü ve hukuk devleti kapsamında değerlendirmek gerekir.

Bununla birlikte sivil toplum örgütlerinin ve devam eden öğrenci hareketinin tutuklu öğrenci konusu ile ilgilenmesi, verimli bir çalışma ile sonuç doğurabileceği gibi, fazlaca dile getirilmesi zamanla toplumsal duyarsızlaşmaya sebep olabilecektir. Türkiye’de yıllardır süregelen ifade özgürlüğü sorununun, medyada, sokakta, akademiye çokça eleştirilen bir konu olması, belli bir süre sonra George Ritzer’in, duyguların McDonalds’laşması tabirini gün yüzüne çıkarabilir. Yani kolay ulaşılabilen, hakkında her gün bilgi bombardımanına tutulduğumuz bir konuyu, sıradanlaştırmak ve normalleştirmek tehlikesi ile karşı karşıya kalabiliriz. Bu tehlikeyle beraber, yine de konunun çokça tartışılması ve akademi ya da sokak mücadelesine katılmanın önemini unutmamak gerekir.

KAYNAKÇA

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b063m.htm>

Ersan Şen- Türk Ceza Yargılaması Hukuku’nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, Beta 1998

Ceza Muhakemeleri Kanunu

<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/120622-dicle-universiteli-tutuklu-genclerden-mektup-var>

Denizer Şanlı- “Düşman Ceza Hukuku” ve Türkiye

<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2008-57-04/AUHF-2008-57-04-temel.pdf>